

mul creditor et debitor circa evictionem; 4<sup>o</sup> si emptor culpa sua evincatur. *Art.* 1640.

Tales sunt præcipuæ circa evictionem regulæ.

Punctum secundum, — *De rei destructione seu perditione.*

Res perire potest sive apud venditorem, ante ejus traditionem, sive apud emptorem.

Si res apud venditorem ante traditionem pereat, vel ex vicio intrinseco aut ex culpa venditoris perit, vel ex casu fortuito: si prius, venditori perit, *art.* 1647; si posterius, v. g., si ventus domum evertat, si fures equum subripiant, vel debitor erat in mora culpabili rem tradendi, vel non: si erat in mora culpabili, res ipsi perit; si non erat in mora culpabili, perit emptori qui pretium illius solvere tenetur, licet eam non obtineat. *Cod. art.* 1138.

Si res apud emptorem pereat, vel perit vitiis ipsi intrinsecis et tempore venditionis existentibus, vel casu fortuito, aut vitiis post venditionem contractis. In priori casu, totum pretium refundere omnesque sumptus contractus venditor solvere teneretur; tenetur præterea, si vitia rei cognovisset, aut cognocere debuisset, cuncta compensare damna quæ emptor inde passus esset. In posteriori casu, ad nihil tenetur; res perit domino, proindeque emptori, sive res tradita fuerit, sive non. *Art.* 1647.

Fieri potest ut res non pereat, sed periculosa sit, noxia vel inhabilis ad finem propter quem emitur. Si hæc vitia ante venditionem exstiterint et non fuerint declarata, nec sint manifesta, emptor potest vel contractus rescissionem petere, vel pretii imminutionem secundum arbitrorum æstimationem obtinere; ideoque vitia ista dicuntur *redhibitoria*, quia venditor rem suam recipere et pretium ejus refundere tenetur, si emptor eam reddere velit.

Quænam autem vitia nominatim ejus naturæ reputari debeant, lex non decernit: id ex consuetudinibus locorum et ex prudentia judicum determinari debent. Nullum est pariter tempus determinatum intra quod rescissionem contractus vel pretii restitutionem postulare oporteat. Di-

citur tantum in articulo 1648 hanc postulationem intra breve tempus, juxta consuetudinem pro variis locis, esse faciendam.

Lex quidem diei 20 maii 1838 statuit moram 30 dierum pro tribus vitiis quæ designat, et 9 tantum pro cæteris. Agit solummodo de animalibus domesticis, et cæteri casus remanent indeterminati.

Si vitia sint manifesta, ita ut emptor ea facile detegere potuisset, non datur locus rescissioni contractus; hanc deceptionem emptor sibi imputare debet. *Art.* 1641, 1642 et 1643. Vidimus supra ad quid teneatur venditor in foro conscientiæ.

## ARTICULUS SEXTUS.

### DE OBLIGATIONIBUS EMPTORIS.

Omnes fere obligationes emptoris jam retulimus et explicavimus, de obligationibus venditoris et de pretio mercium agendo. De cæteris in præsentî articulo paucis verbis dicemus.

Præcipua est ut pretium quod promisit, tempore præfixo et in loco convento fideliter solvat; si autem tempus non fuerit præfixum, nec locus determinatus, requiritur et sufficit ut eodem tempore et in eodem loco quo res traditur vel tradi debet, pretium solvat. Ita dictat æqualitas et statuit lex, *art.* 1630. Diximus *vel tradi debet*; nam si casu fortuito res perierit, non traditur, et pretium tamen est solvendum.

Aliquando emptor solutionem pretii suspendere potest, nempe: 1<sup>o</sup> si legitima ipsi superveniat ratio timendi ne propter actionem hypothecariam aut alteram actionem realem evincatur; 2<sup>o</sup> si lis aliqua circa rem istam moveatur, nisi prius venditor omnem turbationem cessare curaverit, vel nisi in utroque casu cautionem sufficientem præbuerit. *Art.* 1653.

Verum, his casibus exceptis, si emptor, tempore dicto, pretium rei non solvat, et eam non auferat, venditor a contractu resilire potest, etiam absque ulla judicis sententia,

quando de mobilibus bonis agitur. *Art.* 1657. Si de bonis immobilibus agatur, rescissio petenda est a iudice. Emptor tenetur adhuc *interesse* pretii (*les intérêts*) solvere, 1<sup>o</sup> si adsit peculiaris conventio, quia tunc *interesse* ad ipsum pretium pertinere censetur; 2<sup>o</sup> si res sit frugifera; non æquum est enim emptorem simul habere rem, fructus ejus et pretium, saltem post terminum pro solutione præfixum; 3<sup>o</sup> si emptor sit in mora culpabili, quæ sufficienter determinatur per meram interpellationem (*somme*), plerique jurisperiti dicunt in duobus prioribus casibus *interesse* deberi a die contractus, etiamsi statueretur terminus, nisi tamen, ratione hujus termini, pretium auctum fuisset. *Art.* 1652. Debet etiam damna reparare, si quædam e dilatione solutionis venditor patiatur.

An autem venditor *interesse* vel pretii augmentationem tuta conscientia, ob solam solutionis dilationem, exigere possit, facilius postea comperiemus, cum de usura tractaverimus.

### ARTICULUS SEPTIMUS.

#### DE DIVERSIS VENDITIONIS SPECIEBUS.

Multæ distinguuntur venditionum species, pro variis modis quibus considerari possunt. Sed, cum de omnibus singulatim dicere per tempus non liceat, cunctis minus necessariis in praxi omnino prætermittis, vel ad alium locum remissis, de sequentibus tantum hic locuturi sumus, videlicet 1<sup>o</sup> de venditione cum pacto redimendi; 2<sup>o</sup> de venditione jurium incorporeorum; 3<sup>o</sup> de venditione sub hasta; 4<sup>o</sup> de venditione per proxenetas; 5<sup>o</sup> de monopolio.

§ I.— De venditione cum pacto redimendi, cum pacto legis commissoriæ, et additionis ad diem.

Venditio cum pacto redimendi aut retro-vendendi, juxta art. 1659 Codicis, est illa qua venditor facultatem sibi reservat rem suam repetendi sub conditione quod pretium jeans restituat, sumptus solvat, atque alia damna inde se-

cuta resarciat: unde pactum istud est in solius venditoris gratiam.

Talis etiam potest esse ille contractus ut solus emptor jus reddendi, vel uterque contrahens jus redimendi aut reddendi sibi reservet.

Nunc dicendum est quid de his sentiendum sit.

1<sup>o</sup> Nullum est dubium quin venditio cum pacto redimendi, in favorem solius venditoris, sit licita: approbatur enim in Scriptura sacra, Lev. xxv, 29 et 30; imo aliquo modo præcipitur, siquidem statuit Deus quod Judæi hanc haberent facultatem. Approbatur in lege civili, ut videtur art. 1659 et seq. Juri autem naturali minime repugnat; nam, in conventionem libera et cum bona fide inita, pretium pro ratione oneris seu pacti retro vendendi minuitur: ergo æqualitas servatur.

Liceret stipulari quod retro-venditio minori fieret pretio, id est, quod venditor totum non teneretur refundere pretium ut rem obtineret, et tunc emptor partem pretii illi donaret; sed necesse esset ut donare posset et vere vellet.

Liceretne stipulari quod venditor majus pretium reddere teneretur? Id absolute licitum esse videtur: ratio est quia emptori imponitur onus pretio æstimabile quod potest compensari: aliunde venditor, cum jure sibi concesso uti non teneatur, merito queri non potest quod majus pretium solvi debeat. Attamen, juxta omnes, pactum istud esset valde periculosum, et ipsi iudices, teste *Delvincourt*, t. 2, p. 541, illud non permetterent, quia sub tali prætextu omnes usuræ palliari possent.

2<sup>o</sup> *A fortiori* pactum retro-venditionis non permetteretur in favorem solius emptoris, nec in favorem utriusque. *Est sententia communis inter theologos.* Equidem, metaphysice loquendo, ut ait *Billuart*, talis contractus non videtur injustus, quia in eo stricte reperiri possunt conditiones ad proprie dictam venditionem, si nempe sit bona fides, vera intentio emendi et vendendi, atque servetur æqualitas. Sed in praxi illud pactum nihil aliud esse videtur quam usurarius contractus; quod melius intelligetur cum de usura disseruerimus.

Lex nec approbat, nec prohibet hoc pactum, ad quod cæteroqui hodie non recurritur, quia *interesse* ex mutuo permittuntur.

Solus ergo contractus retro-venditionis in gratiam vendentis institui potest.

Cum ad bonum societatis non parvi referat proprietates non diu manere incertas, lex prohibet ne facultas bonum aliquod redimendi ultra quinquennium extendatur: unde si in conventionem tempus non fuerit determinatum, aut longius spatium fuerit statutum, ad quinquennium necessario reducitur. *Art. 1660, 1661.*

Si venditor intra illud temporis spatium rem non petierit, ipso jure facultatem eam redimendi amittit, et emptor fit proprietarius absolutus. Spatium istud contra quasque personas currit, etiam contra minores, *art. 1662 et 1663*; per illud autem temporis spatium non solum venditor, sed ab ipso causam habentes facultate redimendi uti possunt. Pactum retro-vendendi primæ venditioni per actum posteriorem adjici potest. Item facultas redimendi alteri transmitti potest: at si retro-venditio de facto exigatur, nova proprietatis mutatio fieri censebitur, et sumptus inscriptionis erunt solvendi. *Delvincourt, t. 2, p. 540.*

Si venditor, jure suo utens, rem velit redimere, emptor eam reddere tenetur, non autem fructus collectos, qui sui sunt: fructus nondum collecti habendi sunt ut ad currentem annum pertinentes, et dividi debent pro ratione temporis possessionis per hunc annum.

Nunc dicendum est de duabus venditionis speciebus, quas hic communiter expendunt auctores.

*Quæritur 1º* quid sit venditio cum pacto legis commissoriæ.

*R.* Ea est quæ ita fit ut, si emptor intra præfixum tempus non solvat, res ad venditorem redeat, nisi ipse huic facultati renuntiet. Ille contractus nemini injuriam facit, et in Codice civili *art. 1656 et 1657* approbatur. Ergo est licitus.

*Quæritur 2º* quid sit venditio cum pacto addictionis in diem.

*R.* Illa est quæ ita fit ut si, ante diem præfixum, alius majus præfium vel promptiorem solutionem offerat, prior emptor jus suum amittat, et prima venditio fiat irrita. Certum est hanc venditionem, sicut præcedentem, esse licitam, et propter easdem rationes.

§ II.— De venditione jurium incorporeorum.

Per *jura incorporea* ea omnia intelliguntur quæ, licet res *substantiales non sint, pretio tamen sunt æstimabilia*, et triplicis distinguuntur generis: alia enim sunt pure *personalia*, ut chirographa et quæcumque credita; alia *realia*, ut usus vel usufructus; alia sunt *mixta*, ut jus ad hæreditatem apertam, id est, ad hæreditatem personæ mortuæ.

Certum est jura ista alteri variis titulis licite transmitti posse, nempe vel in solutionem alicujus debiti, vel titulo gratuito, et tunc eorum traditio fit remittendo chirographa, aut alia scripta authentica. *Cod. art. 1689.* Verumtamen cessionarius jus erga debitorem non obtinet, nisi a die quo cessio ista seu translatio ipsi fuit notificata, ita ut si interea debitor primo creditori solverit, liber erit, et cessio erit nulla. *Art. 1691 et 1693.*

Cedens fidejussorem pro debitore se constituere non censetur, nisi id expresse promittat; et quando illud promittit, pro tempore actuali tantum et non futuro solutionem crediti assecurare reputatur, nisi contrarium fuerit expressum. *Art. 1694 et 1695.*

Qui jus ad hæreditatem jam, defuncto auctore, suscipiendam vendit, nihil aliud assecurare judicatur, nisi quod vere sit hæres: at si aliquid ex hæreditate jam percipisset, illud emptori reddere teneretur, nisi in conventionem hoc sibi reservasset. *Art. 1696 et 1697.* Ex parte sua emptor, alia speciali conventionem seclusa, venditori refundere tenetur quidquid propter hæreditatem jam solvit. *Art. 1698.*

Unusquisque potest, tuta conscientia, modo bona fides existat, donare, vendere, vel alio modo cedere jus litigiosum, id est, jus circa quod lis aliqua movetur; sed, cum

emptio hujusmodi juris ordinariè sit in detrimentum ejus contra quem ceditur, odiosa reputatur, ideoque lex huic tribuit facultatem cessionem sibi adscribendi, solvendo emptori pretium cessionis et *interesse* a die solutionis, aliosque sumptus quos fecit, et sic lis terminatur. *Art. 1699.*

Quatuor excipiuntur casus in quibus litigans hanc non habet facultatem: 1<sup>o</sup> si jus litigiosum titulo gratuito fuerit datum, quia tunc cessio non est odiosa, et nullum determinatum est pretium quod ex art. 1699 refundere debeat; 2<sup>o</sup> si jus in solutionem alicujus debiti fuerit traditum; 3<sup>o</sup> si cohæredi vel coproprietario facta sit cessio, etiam titulo oneroso; 4<sup>o</sup> item si cessio facta sit ipsimet possessori fundi circa quem lis movetur; in his enim casibus nihil est odiosum. *Art. 1701.*

Propter rationes modo expositas, manifestum est partes litigantes inter se transigere posse et litem existentem terminare, vel litem futuram prævenire. *Art. 2044.* Transigere etiam possunt circa jus civile ex delicto proveniens, v. g., circa jus compensationem damnorum ex mutilatione exsurgentium petendi; at non obstante hac transactione, nihilominus procurator reipublicæ vindictam publicam contra delinquentem provocare poterit. *Art. 2046.*

Omnis transactio in qua existit vis, aut dolus, vel error circa personam aut circa objectum, est rescindibilis. *Art. 2053.* Si omnes tituli unius partis essent nulli, transactio esset pariter nulla. *Art. 2055.*

*Quæritur* utrum liceat credita et chirographa infra valorem eorum numericum emere.

*R.* Vel sunt certa, vel incerta et litigiosa. Si sint certa, et tempore præfixo certo solvenda, non licet ea infra valorem numericum emere: alioquin æqualitas non servaretur: centum quippe nummi post annum solvendi tanti nunc valent in se quanti tunc valebunt: ergo non licet eos tunc minoris emere, nisi forte emptor aliquod subeat periculum damni emergentis vel lucri cessantis. Et vero, qui centum nummos post annum certo solvendos nonaginta emeret, revera nonaginta mutuo daret ut centum post annum reciperet: talis autem contractus est injustus,

ut postea demonstrabimus: ergo. *Ita communis theologi contra plures tamen alios*, ut videre est apud card. *de Lugo*, disp. 26, n. 75, et apud *S. Ligorium*, lib. 3, n. 829.

Si autem credita vel chirographa incerta sint et litigiosa, minoris sunt valoris: licet ergo, pro ratione dubii, periculi aut laboris, imminutionem pretii stipulari. Sed ipse debitor sic transigere non potest, quia totum solvere et omne periculum tollere tenetur, nisi imminutio ex causa extrinseca oriretur, quo in casu ipse debitor transigere posset.

An vero aliquis possit eadem credita vel chirographa minoris emere, si propter circumstantiam sibi speciale solutu sint facilia, disputatur inter theologos; sed valde communius et probabilius docetur quod ea minoris emere possit: nam facilitas solutionem obtinendi a re quæ venditur non pendet, sed ab ipso emptore: valor autem alicujus rei non ex utilitate emptoris, bene vero ex communi æstimatione determinatur: ergo. *Ita card. de Lugo ac S. Ligorius citati*, et multi apud eos.

De negotiatione chirographorum commercii (*billets de commerce*) speciatim et fusius agetur infra, cap. IX, art. 2.

### § III.— De venditione sub hasta.

Venditio sub hasta, ea est in qua, ex auctoritate publica, res vendenda per præconem proclamatur, uniuscujusque libera pretii augmentatio admittitur, et majus pretium offerenti res adscribitur; sic dicitur, ab hasta quæ, apud Romanos, erat signum auctoritatis publicæ, in his venditionibus intervenientis.

Si hujusmodi venditio a privatis, absque interventione auctoritatis publicæ, instituatur, ut sæpe contingit in hæreditatibus, quando bona commode dividi nequeunt, et in multis aliis casibus, dicitur simpliciter *licitatio*. *Cod. civ. art. 827 et 828.*

Utraque hæc venditionis species iisdem regulis fere subjicitur et procul dubio licita est, si licitatio stet intra infimum ac summum pretium; res per se patet.

At difficultas est utrum liceat rem infra pretium infi-

num licitatione emere, vel supra summum illam vendere.

R. Licitum est; si enim hoc illicitum esset, vel quia contrahenti fieret injuria, vel quia licitatio auctoritati legum repugnaret: atqui neutrum dici potest; non prius, siquidem partes huic modo vendendi et emendi se submitunt, saltem quando hujus generis venditio est libera, et contractus est aleatorius, in quo eadem est conditio lucri et damni pro vendente et emente; non posterius, nam venditio per licitationem approbatur in Codice civili, art. 827 et 1686, et Codice dicto *de Procédure*, art. 927, etc. Ergo.

Si quod existeret dubium, certe circa venditiones sub hasta quæ fiunt auctoritate judicium, invito domino, ut ipsius creditoribus satisfiat; quicumque enim debita contrahit, cuncta bona sua his debitis gravat, et, si non solvat, creditores exigere possunt ut auctoritate justitiæ hæc bona vendantur et pretium ipsis distribuatur: at in illa etiam venditione rem ultima licitatione obtinere licet, quamvis infra pretium infimum; nam auctoritas legitima talem venditionis modum instituit, talesque venditiones in individuo sic faciendas decernit; eo ipso decernit pretium ultimam licitatione determinandum fore: ergo.

In quacumque autem venditione sub hasta, plures requiruntur conditiones, tum ex parte venditoris, tum ex parte ementium seu licitantium; venditor enim non debet rem pro alio exponere, nec per se aut per alios licitare ut pretium augeatur; imo nec videtur quod, attentam licitationis natura, rem possit retrahere, si minus auferatur pretium; nam ut æqualitas servetur, par esse debet venditoris et emptoris conditio: attamen par non esset utriusque conditio, si venditor rem posset retrahere; emptor enim facultatem non habet pretium quod obtulit retrahendi: ergo.

Venditor præterea rem suam offerendo, censetur inchoasse aliquo modo venditionem per licitationem perficiendam: ergo; licitatione ultima accedente, venditio perficitur, ac proinde venditor eam absque consensu emptoris dissolvere non potest. Ita *Billuart*.

Verumtamen si contrarium prævaluisset, ut prævaluisse videtur, damnandus non esset venditor qui rem sic retraheret, vel ipse licitaret; nam dici potest emptores hoc

scientes et idem in simili occasione facere paratos, juri suo renuntiare, ideoque nullam ipsis fieri injuriam. Ergo. Ita ferme adhuc *Billuart*.

Caveant emptores ne pactum inter se ineant quo ultra determinatum et infimum pretium licitare non possint; nam tunc contra justitiam peccarent; qui enim rem suam per licitationem vendit, jus habet ut emptores in licitationibus suis sint liberi: atqui non sunt liberi, quando sic inter se pacto devincti sunt: ergo.

Si tamen plures fratres vel amici idem objectum sincere desiderantes, convenirent unum tantum licitaturum, et postea objectum inter se divisuros esse, difficile eos tanquam justitiæ commutativæ violatores haberemus; durius enim foret exigere ut contra se ipsos licitarent: haberi possunt velut quædam commercii societas: at membra societatis in venditione sub hasta nunquam contra se invicem licitant, sed unus nomine cunctorum loquitur et agit, nec ideo rei injustitiæ reputantur, modo nullum cum aliis emptoribus ineant pactum: nec venditor rationabiliter conqueri potest injuriam sibi inferri, præsertim si facultatem habeat rem suam retrahendi. Ergo.

Similiter emptor qui alios simpliciter rogaret ne omnino vel ne ultra pretium determinatum licitarent, ut rem minori haberet pretio, contra justitiam non peccaret, nisi talis auctoritatis esset respectu aliorum, ut metu reverentiali eos comprimeret; nam libertas licitandi non tollitur, nec proinde jus vendentis violatur.

Ipse præco debet omnino bona fide agere, nulli e licitantibus plus quam cæteris favere, nihilque facere quod in detrimentum venditoris seu ementium in genere vergat.

#### § IV. — De venditione per proxenetas.

Venditio per proxenetas ea est quæ non fit immediate ab eo ad quem res pertinent, sed per alios ex commissione, et hi proxeneta dicuntur. Possunt esse vel tantum ut amici, vel speciali mercede ad hoc conducti, vel ad diversa opera annuali pretio locati. *His notatis,*

*Quæritur* utrum proxeneta, si rem carius quam dominus mandavit vendiderit, excessum pretii sibi retinere possit.

*R.* Generatim non potest; vel enim ita se gessit ut amicus, et mercedi renuntiavit, vel speciali mercede est conductus, v. g., conventum est ut unum pro centum haberet, et mercede sua contentus esse debet; vel est famulus, et jus non habet nisi ad stipendia annua.

Et vero, si excessum sibi retinere posset, maxime quia dominus pretium determinavit: atqui hæc ratio nulla est; dominus etenim pretium illi præscripsit ut infra rem non venderet, non autem ut quod supra obtineret, hoc sibi adscriberet: ergo.

Diximus *generatim*; nam si extraordinario et indebito labore, vel speciali industria aut diligentia rem meliorem fecisset et pluris vendidisset, tunc, ex communi theologorum sententia, augmentum pretii sibi retinere potest. Item *a fortiori*, si dominus expresse aut æquivalenter dixerit se ultra pretium determinatum nihil exigere, et totum excessum, quem obtinere poterit, libenter ei relinquere.

Pariter theologi docent proxenetam rem pretio a domino determinato sibi emere posse, et, si eam deinde pluris vendat, lucrum sibi retinere; sed duas requirunt conditiones, nempe 1<sup>o</sup> quod, morali adhibita diligentia, majus pretium non invenerit, alioquin injuriam domino faceret; 2<sup>o</sup> quod periculum rei in se suscipiat, alioquin ficta tantum esset emptio, dominium rei non acquireret, nec jus ad lucrum ex illa proveniens haberet: unde si illam non vendidisset aut minoris vendidisset, nihilominus integrum pretium solvere deberet.

Excipiuntur tamen, ex art. 1596 Cod. civ., mandatarii, circa bona saltem immobilia quorum venditio ipsis commissa est.

Quod de venditione per proxenetam dicitur, eodem sensu de emptione dicendum est: si proxeneta infra pretium a domino determinatum rem aliquam emat, reliquum pretii sibi retinere non potest, nisi in casibus et sub conditionibus

supra memoratis. Unde sartor, v. g., cui commissio datur pannum certo emendi pretio, nihil sibi retinere potest si minori pretio illud obtineat, nisi forte mercator hanc imminutionem alteri non concederet, et ipsi sartori proficere expresse velit. Ita *Billuart*.

§ V.— De monopolio.

Monopolium a *μόνος*, *seul*, et *πώλειω*, *je vends*, sic dictum, est machinatio qua unus vel plures efficiunt de industria, ut ipsi soli aliquod genus mercium vendant, vel certo pretio vendant aut emant; unde duplex distinguitur monopolium: unum quo unus vel plures efficiunt ut ipsi soli merces alicujus generis vendant, et aliud quo de mercibus non nisi certo pretio vendendis inter se conveniunt.

Triplici modo efficere possunt ut ipsi soli merces alicujus generis vendant, nempe 1<sup>o</sup> obtinendo a principe privilegium quo cæteri excludantur; 2<sup>o</sup> omnes aut fere omnes ejusdem generis merces emendo; 3<sup>o</sup> impediendo ne mercatores extranei merces ejusdem generis advehant.

*Quæritur* quid de diversis monopolis istis sentiendum sit.

*R.* 1<sup>o</sup>. Monopolium quod fit ex privilegio a principe concessio justum esse potest, si nempe ex justis causis concedatur: atqui non repugnat justas dari causas cur concedatur, v. g., quia nullus, secluso tali privilegio, propriis expensis habere vellet merces alicujus generis societati utiles, vel quia necesse est, ad securitatem societatis, quod non nisi viri probi et noti talem mercium speciem vendant; tunc expedit ut privilegium concedatur: sic legitimum est privilegium quo inventores vel perfectores alicujus operis, illud per certum tempus soli vendere possunt.

*R.* 2<sup>o</sup>. Si unus aut plures omnes aut fere omnes ejusdem generis merces emant et conservent ut, inducta raritate, eas pro libitu vendant, graviter peccant non solum contra charitatem, ut omnes fatentur, sed etiam contra justitiam, quia justo non vendunt pretio; justum enim pretium ex communi hominum æstimatione determinari debet: porro

in casu præsentis ex communi hominum æstimatione non determinatur, sed mercatores illud pro nutu determinant; ergo.

R. 3<sup>o</sup>. Qui vi vel fraude impediunt ne merces ab extraneis importentur, contra justitiam peccant; injustum enim damnus inferunt, tum civibus, tum extraneis mercatoribus: civibus quidem, cum efficiant via injusta ut carius emere cogantur; extraneis pariter mercatoribus, siquidem per vim aut fraudem impediunt ne legitimum habeant lucrum. Ergo.

Si neque vim neque fraudem adhibeant, contra charitatem peccare possunt etiam graviter, sed contra justitiam non peccant; nam libertas non minuitur: imo fieri potest ut nequidem contra charitatem peccent, nempe si justam habeant causam exoptandi et efficiendi ut extraneæ merces non importentur, v. g., ne ipsi et concives merces suas viliori pretio vendere cogantur.

R. 4<sup>o</sup>. Qui machinatione sua efficiunt ut alii merces alicujus generis injusto pretio vendant vel emant, contra justitiam peccant; patet ex dictis. Si autem, pacto inter se inito efficiant tantum ut non nisi summo pretio vendant, vel infimo emant, probabilius est adhuc eos contra justitiam peccare; justitia enim exigere videtur ut in negotiatione vendentes et ementes perfecte sint liberi, et pretio a privatis determinato vendere aut emere non cogantur: at, posita conventionem prædicta, libertas tollitur, et a privatis pretium determinatur: ergo. Ita multi apud card. de Lugo, disp. 26, s. 12; P. Antoine, Collet, Theol. Cen. Theol. Lug., etc., contra Lessiam et ipsum de Lugo, Sylvium, Billuart, et multos alios, qui contendunt nullam esse injustitiam, quia pretium non est injustum, licet ad summum aut infimum sit determinatum, neque conventio injusta.

Mercator monopolii non particeps merces suas vendere potest majori pretio, si reipsa res hujus generis factæ sint ex monopolio rariores, quia plures valent quam si essent communes; non autem si rariores non sint, quia in eo casu majus pretium est injustum.

Quod de vendentibus et emptoribus dicimus, pari ratione dicendum est de artificibus, qui mutua conventionem sibi promittunt se tale opus non esse facturos vel perfecturos, nisi tali ducantur pretio; idem, vice versa, dicendum est de iis qui artifices ad operandum minori pretio ex mutua machinatione conducunt.

## CAPUT TERTIUM.

### DE LOCATIONE ET CONDUCTIONE.

Sicut venditio et emptio sunt unus et idem contractus sub duplici respectu consideratus, ita pariter locatio et conductio; locatio quidem ex parte illius qui rem tradit, et conductio ex parte illius qui pretium solvere promittit. Locatio et conductio recte simul definiuntur: Contractus quo unus se obligat ad usum alicujus rei præbendum, vel ad opus aliquod faciendum, et alter ad pretium de quo conveniunt solvendum. *Cod. civ. art. 1709 et 1710.*

Unde duplex in genere distinguitur locatio et conductio, una rerum et altera operum. Variæ deinde numerantur locationis species, scilicet locatio domuum et ædificiorum quæ vocatur *bail à loyer*; locatio agrorum, et dicitur *bail à ferme*; locatio animalium, qua unus animalia dat alteri nutrienda et custodienda sub conditionibus de quibus conveniunt, et appellatur *bail à cheptel*; et locatio laboris et famulatus, quæ simpliciter locationis nomen retinet, *loyer*.

Quædam sunt regulæ pro omnibus locationibus generales, aliæ vero singulis locationibus speciales. De præcipuis tantum velut summam in sequentibus articulis dicemus.

### ARTICULUS PRIMUS.

#### DE REGULIS QUÆ PRO OMNIBUS LOCATIONIBUS SUNT GENERALES.

Aliæ simul spectant ad locatorem et conductorem, aliæ ad locatorem tantum, et aliæ solummodo ad conductorem.